

ACȚIUNI ALE MOȘILOR DIN JUDEȚUL CLUJ PENTRU ÎNFĂPTUIREA REFORMEI AGRARE DIN 1921

Desăvârșirea statului național unitar român la 1 Decembrie 1918, expresie a luptei neîntrerupte a poporului nostru de-a lungul veacurilor, a creat un nou cadru teritorial economic și social-politic de dezvoltare progresivă a societății noastre. Se impunea efectuarea unor reforme adânc democratice care să satisfacă cerințele de înnoire ale societății românești, să reflecte schimbarea ei structurală, noul cadru politic ce se contura și asigurarea participării active a întregului popor la opera de reconstrucție și consolidare a tinărului stat. Unele din aceste reforme au fost elaborate imediat, așa cum a fost introducerea votului universal, altele mai târziu, depinzând de anumiți factori interni dar și externi, de complexitatea problemelor ce se ridicau privind crearea cadrului juridico-instituțional al statului național unitar.

Lipsa de pământ, persistența rămășițelor feudale în agricultură și starea de inapoiere a satului românesc, au făcut ca problema agrară să constituie principala problemă a societății noastre, rezolvarea ei impunându-se ca o necesitate imediată. Promisă încă în 1917 de regele Ferdinand, guvernul liberal a adoptat în decembrie 1918 decretul privind exproprierea unei părți a moșilor pentru ca legea definitivă de reformă agrară să fie votată de Parlament abia în iulie 1921.

În Transilvania și Bucovina, din lipsa unor proiecte de reformă agrară, legiferarea reformei agrare a suferit întârzieri. Consiliul Dirigent a început redactarea proiectului de lege rurală la 11 decembrie 1918. Până la punerea lui în aplicare s-a recurs la practica arendărilor pământurilor moșierești pentru a asigura cele necesare traiului și producția agricolă amenințată de scădere din cauza consecințelor războiului. Cuprinsă în Rezoluția Unirii de la Alba Iulia, reforma agrară pentru locuitorii de la munte — moși — însemna exproprierea pădurilor ce aparținuseră marilor grofi maghiari și constituirea pădurilor și a pășunilor comunale cu drept de valorificare a materialului lemnos necesar asigurării vieții și a folosirii pășunilor pentru creșterea animalelor.

Proiectul de reformă agrară din 1918 a fost suplinit, până la redactarea sa în formă definitivă, de mai multe acte normative. Astfel prin Ordonanța 82 A din 21 februarie 1919 se hotărăște obligativitatea arendării moșilor statului, corporațiilor și a unor particulari. În art. 2 al acestei ordonanțe se specifică că pășunile se arendează cu precădere comunelor, interzicându-se sub pedeapsă spargerea lor¹. În ședința din 12 august 1919 Marele Sfat Național a votat proiectul legii de reformă agrară, aprobat de guvernul țării prin decretul — lege din 10 septembrie 1919². În proiect sînt exceptate de la expropriere pădurile, pășunile de munte și izlazurile comunelor politice, al compozesoratelor și comunităților de avere ale fostelor regiamente de graniță precum și pădurile care servesc pentru acoperirea trebuințelor

¹ E. Petrini, *Reforma agrară*, în *Supliment* pe 1928 al revistei *Transilvania*, p. 291—292.

² *Op. cit.*, p. 295.

normale de lemne de foc³. Cu prealabila învoire a șefului resortului de agricultură se prevede exproprierea pășunilor de munte și a pădurilor cu condiția ca atât părțile expropriate cât și cele rămase să poată fi exploatate în bune condiții. Terenurile astfel exploatate se vor da numai comunelor, obștilor ori cooperativelor de comună. Aceste terenuri formează o proprietate indiviză și pot fi date fie ca proprietate, fie pentru folosință în care scop proprietatea rămâne a statului ce controlează exploatarea acesteia. În cazuri excepționale se admite exproprierea pădurilor pentru transformarea lor în pământ cultivabil, dacă terenul de pădure este propriu culturii și dacă interesul economic permite aceasta. Absenteiștii au fost expropriați în întregime în folosul statului, respectiv a comunelor, al școlilor și bisericilor. Din pădurile tuturor celorlalți proprietari, la nevoie a fost expropriată o parte însemnată în sensul că uneori nu li s-a rezervat decât „cota intangibilă” de 100 sau 200 iugăre după regiune.

Pentru înfăptuirea reformei se crea Consiliul Superior de reformă agrară ajutat de consiliile locale pe comună și consiliile județene. Procedura de lucru era stabilită în art. 14 al decretului-lege din 10 septembrie 1919. Tot aici se arătau modalitățile de stabilire a suprafeței ce se expropria cât și prețul pe iugăr cadastral avându-se în vedere calitatea pământului. Prețul de răscumpărare se fixa în funcție de cel existent în localitate și vecinătate în anul 1913⁴. Cum însă se prevedea că reforma agrară nu se putea aplica curînd, s-a hotărît ca Ordonanța 82 A/21 februarie 1919 privitoare la arendarea de necesitate, să se mențină și în anii următori. În acest scop pe lângă Resortul agriculturii s-a înființat o comisie pentru arendări și reformă agrară. Noile dispoziții ce completau Ordonanța 82 A erau cuprinse în Ordonanța 20393 A din 10 februarie 1920 care însemna de altfel începutul de drept al reformei agrare în Transilvania⁵. Constatîndu-se că unele comisii județene nu au supus arendării forțate pășunile și fînețele deși cădeau sub incidența legii, prin Decizia Ministerului nr. 30313/5 noiembrie 1920 au fost completate ordonanțele și deciziile date de Consiliul Dirigent⁶. În noile condiții arendarea se putea face pînă la 200 iugăre și sub această limită cu aprobarea Comitetului agrar.

Înainte de reforma, județul Cluj dispunea de 144.923 ha păduri, adică 28,53% din suprafața județului, revenind la o populație de 352.029 locuitori, 0,41 ha/locuitor⁷. După proprietari, pădurile erau repartizate în felul următor⁸.

— păduri ale statului	29.687 ha
— proprietatea județelor, comunelor, posesorilor, parohiilor, etc. sub administrația statului	24.057 ha
— pădurile instituțiilor publice și persoanelor morale	17.484 ha
— păduri particulare	73.695 ha

Prin ordonanțele și deciziile Consiliului Dirigent au fost date în arendă⁹:

— Conform ordinului Consiliului Dirigent 82A/1919	— 766 iugăre
— Conform ordinului 20393/1920	— 45284 iugăre
— Conform Deciziei 30313/1920	— 46112 iugăre

³ *Op. cit.*, p. 298.

⁴ *Op. cit.*, p. 302.

⁵ *Op. cit.*, p. 303.

⁶ *Ibidem.*

⁷ V. N. Stinghe, *Pădurile Transilvaniei*, în *Supliment* pe anul 1928 al revistei *Transilvania*, p. 373 și urm.

⁸ *Ibidem.*

⁹ E. Petrini, *op. cit.*, p. 305.

După legiferarea reformei agrare în România, la 23 iulie 1921 și conform decretului-lege 2067/1922, Secția Comitetului agrar pentru Transilvania se desființează și toate lucrările trec Comitetului Agrar din București cu atribuțiunile prevăzute de lege.

Legea definitivă de reformă agrară prevedea modul de înființare sau completare a pășunilor comunale prin exproprierea pământului propriu de pășune și finată aparținând proprietarilor particulari care întrece suprafața necesară întreținerii vitelor proprii, a posesorilor, comunităților de avere și o parte din pășunile comunale, urbariale create pe baza legilor din 1908 din vechiul Imperiu Austro-Ungar. Se stabilește necesarul de suprafață de pășune de 10 iugăre/cap de familie de munte. Pentru cei ce se ocupă și cu creșterea vitelor se prevede 22 iugăre/cap de familie¹⁰. Pentru completarea pădurilor comunale existente și înființarea de noi păduri, legea prevede că ele se fac din proprietățile expropriate în întregime și din pădurile comunale, urbariale, posesorale și din pădurile cumpărate în baza ordonanțelor fostului guvern ungar din noiembrie 1917, privitoare la restringerea liberei circulații a imobilelor. Suprafața se stabilește la 5 iugăre pentru creșterea vitelor și la 7 iugăre pentru cei care se ocupă și cu prelucrarea lemnului¹¹. Prețul de răscumpărare nu poate trece media ultimilor 5 ani înainte de 1913 ținându-se seama de felul și calitatea lemnului, căi de comunicație și depărtarea de centrele de desfacere. Lucrările de expropriere sînt încheiate din punct de vedere juridic, însă amendamentele aduse legii au creat confuzii, nemulțumiri și amînarea încă mulți ani a aplicării ei practice.

Tergiversarea punerii în aplicare a reformei agrare a creat o vie agitație în rîndul moșilor din județul Cluj. Mulți au fost aceia care au luat drumul Clujului îndreptîndu-se spre Consiliul Dirigent sau întocmind petiții guvernului de la București pentru soluționarea problemei. Memoriile repetate adresate Ministerului Domeniilor și Agriculturii, neliniștea ce se manifesta în rîndul moșilor, au fost factorii care au pus pe masa de lucru această problemă. Astfel în memoriul depus ministerului, în ziua de 12 februarie 1924 și întocmit de senatori și deputați precum St. Pop, dr. I. Boeru, Ion Rusu Abrudeanu, I. Mureșianu, dr. R. Pașca, dr. Aug. Pordea, se arată că „Soluționarea fericită a problemei moșilor — chestiune de demnitate și cinste națională — atîrnă de măsurile care se vor lua în chestia pășunatelor alpine și a exploatării pădurilor din acest ținut”¹². În continuare se arată necesitatea constituirii unei comisii de specialiști care cunosc toate aspectele și interesele locale și care pe baza celor constatate să ia măsuri ce vor fi cuprinse într-un act final cu putere de lege specială pentru a putea fi aplicate imediat. Fiind conștienți de încetineala cu care se lucra dar și de complexitatea problemei care cerea un volum mare de lucrări de măsurare a suprafețelor pentru delimitarea pădurilor și pășunilor proprietatea statului de cea comunală și particulară, semnatarii memoriului recomandau luarea unor măsuri provizorii care să asigure minimum de existență a moșilor și o moderată exploatare a munților. Iată cîteva din aceste cerințe:

a) să se suspende exploatarea în mare a pădurilor din județele Turda-Arieș, Cojocna (Cluj), Alba Inferioară, Bihor și Țara Moșilor și să se pună capăt vînzării prin licitație a pădurilor.

¹⁰ E. Petrini, *op. cit.*, p. 307.

¹¹ D. Sandru, *Reforma agrară din 1921 în România*, ed. Acad. R.S.R., București 1975, p. 147.

¹² I. Rusu Abrudeanu, *Moșii*, Cartea Românească, Buc. 1928, p. 503.

b) pe baza unor prețuri fixe și reduse să se asigure material lemnos locuitorilor săteni în vederea schimbului cu produse agricole pînă la terminarea lucrărilor de reformă agrară.

c) dat fiind faptul că pășunile alpine s-au degradat, Ministerul Domeniilor și Agriculturii să asigure sămînța pentru regenerarea pășunilor¹³.

Memoriul a fost aprobat în toate punctele sale și s-a alcătuit o comisie formată din silvicultorii Buhescu, Romansat și Sperling, consilierii agricoli ai județelor Cojocna, Turda-Arieș, Bihor și Alba, din deputații Pașca, Pordea, Rusu Abrudeanu și senatorul doctor Gavril Cosman. Potrivit rezoluției ministeriale comisia s-a întrunit la Cluj în ziua de 1 mai 1924. Lucrările s-au ținut în sala prefecturii județului și s-au desfășurat în două ședințe. Președinte al comisiei a fost I. Rusu Abrudeanu, referent — Terențiu Buhescu, — consilier silvic, reprezentant al ministrului Alex. Constantinescu, iar secretar — D. Teodoru consilier agricol de Turda.

Din procesele verbale încheiate cu acest prilej¹⁴ se constată diversitatea problematicii abordate care cuprinde aspectele de îmbunătățire a situației moșilor: împrumutarea cu păduri, formarea pășunilor comunale, construirea de drumuri, înființarea de școli de meserii, exproprierea pădurilor particulare, înființarea cooperativeelor de desfacere a produselor forestiere, etc.

În ziua lucrărilor au fost prezente cîteva delegații ale moșilor cu drept de participare la ședință pentru a face cunoscută realitatea existentă din munți, greutățile de care se lovesc zi de zi. În cursul ședinței de dimineață au fost prezentate plîngerile unor delegații ale moșilor din comunele Someșul Cald și Dîngăul Mare din județul Cojocna, Sohodol — județul Alba Inferioară, Albac și Sălcia de Sus din județul Turda-Arieș. Delegația din Someșul Cald cere împrumutarea cu pădure din sectorul silvic al orașului Cluj sprijinindu-se pe hotărîrea instanțelor de fond și pe memoriul înaintat de deputatul lor dr. Augustin Pordea; cei din Dîngăul Mare socotesc necesară rectificarea eroarei făcută de instanțele în drept privind atribuirea locului de pășune ce le revenea, comunei Lăpușneni. Alte cereri priveau reducerea taxelor majorate la Casa Pădurilor, la fierăstraiele de tăiat lemne, că prin reformă li s-a dat o suprafață de teren de pășunat mai mică chiar decît avuseseră înainte; cereau unificarea tarifelor de vînzare a materialului lemnos din pădurile statului care variază de la o regiune montană la alta.

În cea de-a doua ședință ținută în după amiaza aceleiași zile s-a prezentat programul întocmit de delegatul ministrului privind „Acțiunea momentană” care a fost supusă dezbaterii aducîndu-i-se completări și hotărîndu-se în final următoarele:¹⁵

1. Sistarea exploatařilor de păduri în regiunile locuite de moși acolo unde sînt litigii.

2. Vînderea materialului lemnos necesar populației, din pădurile statului, prin organele silvice cu prețuri convenabile, prețul fiind încasat de organele silvice. Exploatarea pădurilor statului, se propune a se face pe cît posibil numai prin cooperative iar prețul materialului lemnos să fie redus cu 50%.

3. Reglementarea exploatařii pădurilor comunale și urbariale. Pădurile urbariale să rămînă sub controlul statului, însă dreptul de a face încasări și de a

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ I. Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p. 505—513.

¹⁵ I. Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p. 509.

dispune de proprietatea lor să se lase pe seama urbariaștilor. Prin tribunal se vor alcătui noi liste cu cei îndreptățiți a primi păduri. În caz contrar, condițiile de vânzare a pădurilor să fie cele stabilite pentru pădurile statului.

4. Reglementarea provizorie a pășunatului alpin. Comisia cere *ministerului ca rezervele de pășune* aplin, proprietate a statului, obținute prin expropriere, precum și poienile al căror pășunat nu ar stinjeni exploatarea pădurilor, să fie repartizate comunelor îndreptățite. Se propune reducerea tarifului de pășunat cu 50% față de cel existent și desființarea zilelor de prestație fixate prin circulara din 30 martie 1923, nr. 16637.

5. Înlesnirea cîștigării alimentelor și reducerea tarifelor de transport pe căile ferate, statul să aprovizioneze ritmic Munții Apuseni cu cereale din *fondurile sale* la prețuri reduse, sprijinirea locuitorilor în creșterea animalelor prin popularea cu vite din rasele Simenthal și Pinczgau ce vor fi cumpărate din creditul extraordinar de 100 milioane lei.

6. Refacerea instalațiilor forestiere distruse în anul 1918, drumuri, poduri, case de locuit pentru pădurari din *fondurile statului*. Comisia, prin președintele ei I. Rusu Abrudeanu și procuratorul Amos Frîncu — care încă din 12 aprilie trimisese un memoriu semnat de delegatul guvernului, inspectorul general M. Bosșie — cereau rîspicat încetarea imediată a tăierilor de păduri prin societăți de exploatare și antreprenori și exproprierea integrală a acestora în scopul asigurării fiecărei familii de moți cu maximum 7 iugăre de pădure. Se aduceau argumente cum ar fi: fraudarea legilor de după 1918, exploatarea irațională a pădurilor, devastarea pășunilor, neîmpădurirea locurilor rămase goale, iar continuarea menținerii autorizațiilor de exploatare ar duce la imposibilitatea de constituire a pădurilor și pășunilor comunale, masivele muntoase rămînînd fără bogăția lor naturală. Cu precădere se cerea revocarea autorizațiilor de exploatare a pădurilor din domeniul Banffy, Urmánczy, Tischler, date fie acestor proprietari fie firmelor exploatate: „Kalotaszeg“, „Fehérvizi“, „Regatúl Mare“, și „Tischler M¹⁶“.

Hotărârile comisiei instituite la Cluj au fost trimise guvernului pentru a primi formă definitivă și sancționate cu putere de lege în scopul aplicării imediate. Majortatea problemelor ridicate au fost aprobate de guvern și s-a trecut la aplicarea lor în mod efectiv. Pe timpul lucrărilor însă, au avut loc numeroase ciocniri din cauza lipsei de precizie în formularea articolelor de lege. În 1925 au fost trimise noi memorii inclusiv tronului de către moții din județul Cluj. În zona Huedinului țărani nemulțumiți de felul cum se aplica reforma, erau pregătiți să declanșeze o răscoală — așa cum arăta primul număr al ziarului „Glasul Moților“ apărut în Huedin. În același sens, locuitorii din Vișag, Traniș, Sebeșul Mare, Valea Drăganului, Bociu, Rogojel, Săcuieu și Bologa s-au plîns din nou Ministerului Agriculturii în urma căreia acesta a întreprins o anchetă la fața locului între 24 septembrie—3 octombrie și 1—9 noiembrie 1927 constatînd că localitățile de mai sus primiseră prin hotărîrea Comitetului agrar nr. 254/18 martie 1926, 3.419 iugăre pășune și 1.840 iugăre pășune din proprietatea lui Mauriciu Tischler și M. Tischler-Bürger. Dar hotărîrea nu putea fi pusă în aplicare pentru comunele Sebeșul Mare, Bologa, Traniș, Săcuieu și Ciucea pentru că nu erau indicate numerele topografice din cartea funduară. Pentru comuna Vișag nu se putea efectua înproprietărirea deoarece numerele topografice nu corespundeau cu cele ale proprietății Tischler.

¹⁶ I. Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p. 512.

Apoi, proprietarilor li se lăsau numere topografice neexpropriate chiar în mijlocul suprafețelor expropriate ceea ce făcea imposibilă folosirea în mod liber a pădurii de către comună. S-au încercat medieri între țărani și proprietari, dar aceștia din urmă au luat drept bună hotărârea greșită a Comitetului agrar de mai sus¹⁷.

Nu s-a ajuns niciodată ca prevederile legilor să fie respectate întocmai. Chiar în zonele în care ocupația principală era creșterea vitelor nu s-a dat lotul tip de 7 iugăre stabilit. Astfel, la Huedin, Horlacea, Fildu de Jos, lotul de pășune a fost de 1 iugăr/cap de familie, iar la Domoș de 800 st.p. La pădure, comunele Fildul de Jos, Tetiș și Huedin au fost improprietărite pe baza lotului tip de 1 iugăr/cap de familie¹⁸.

Totuși, ca urmare a numeroaselor cereri ale țăranilor susținute de consiliere și servicii agricole, de deputați și senatori, de prefecți și inspectori ministeriali, instanțele reformei au fost nevoite să exproprieze domenii de mii de hectare de pășune și pădure și să le atribuie comunelor din jurul lor. Așa se face că pentru cele 8 comune amintite mai sus, ca urmare a anchetei din 1927, Comitetul agrar a reformat hotărîrea Comisiei județene, care expropria din totalul de 15.971 iugăre ale domeniului M. Tischler și M. Tischler-Bürger, doar 6.159 iugăre, hotărînd exproprierea a 14.500 iugăre, în urma căruia s-a asigurat un lot tip maxim de 22 iugăre/cap de familie în toate comunele. Comuna Scărișoara a primit 3.113 iugăre pădure, transformată în pășune din pădurile absenteistului Ioan Urmânczy¹⁹. Tot astfel Mauriciu Tischler din cele 9.172 iugăre avute în comunele Ciucea, Sebeșul Mare, Traniș, Vișag și Rogojel, păstra în urma hotărîrilor instanțelor reformei numai 917 iugăre pădure, din proprietatea indiviză de 6.800 iugăre a lui Tischler și A. Bürger din comunele Rogojel și Vișag le-au fost scutite de expropriere numai 555 iugăre pădure²⁰.

În general putem spune că numai în Transilvania s-a dat o soluție onorabilă problemei exproprierii pădurilor, avînd în vedere necesitatea asigurării mijloacelor de trai ale populației.

Cu toate împlinirile, legea de reformă agrară nu a fost respectată, multe articole au fost eludate și greșit aplicate, au fost înregistrate abuzuri și încălcări flagrante ale prevederilor ei cu toate intervențiile făcute de autorități la numeroasele memorii înaintate de țăranimea interesată. Conflicte, mai ales privind improprietărirea cu păduri și pășuni, se înregistrează chiar și în anii 1931—1932. Improprietărirea nu s-a făcut în folosul persoanelor fizice ci numai pentru cele morale, reprezentînd comunități mai mult sau mai puțin mari, statul nu a contribuit cu nimic la formarea pădurilor și pășunilor comunale. Nu au fost respectate loturile tip prevăzute de lege și nici prețurile de răscumpărare a acestora, astfel încît putem spune că reforma agrară din 1921, tergiversată mereu, nu a satisfăcut dorințele legitime ale țăranimii și mai cu seamă ale locuitorilor de la munte.

COSTICĂ CIURTIN

¹⁷ D. Sandru, *op. cit.*, p. 97.

¹⁸ D. Sandru, *op. cit.*, p. 149.

¹⁹ D. Sandru, *op. cit.*, p. 173.

²⁰ D. Sandru, *op. cit.*, p. 207.

ACTIONS DES MONTAGNARDS DU DÉPARTEMENT DE CLUJ EN VUE DE L'ACCOMPLISSEMENT DE LA RÉFORME AGRAIRE DE 1921

(Résumé)

La Grande Union du 1. Décembre 1918 a créé un nouveau cadre socio-économique et politique propice à la réalisation des mutations profondes dans la société roumaine. On a accompli de nombreuses réformes à caractère bourgeois-démocratique, parmi lesquelles la réforme agraire légiférée en juillet 1921.

Pour les montagnards, la réforme signifiait l'organisation des forêts et des pâturages en commun. Jusqu'à la solution de ce problème, par les ordonnances du Conseil Dirigeant, on a recouru, pour la période 1919—1921, à l'affermage obligatoire des domaines. Or, même après la mise en pratique unitaire de la réforme de 1921, les aspirations légitimes des montagnards — exploités du point de vue national et social au long des siècles — ont été tout le temps remises à plus tard. La mise en pratique de la réforme toujours différante a provoqué de vifs mécontentements au sein de cette population, soldés par l'envoi réitéré des mémoires au gouvernement et au roi. Un pareil mémoire a eu comme résultat l'organisation d'un comité de spécialistes, dont les séances ont eu lieu à Cluj en mai 1924. On y a solutionné favorablement la plupart des revendications des montagnards, mais les conflits existants entre ceux-ci et les grands propriétaires de forêts se sont longtemps poursuivis, à cause de la violation de la loi de réforme, des énoncés équivoques et des imprécisions glissées dans sa rédaction.